

**Я заплатив Гітлеру. Сповідь
німецького магната.
1939-1945**

У мемуарах Фріца Тіссена розкрито основні механізми однієї з найпарадоксальніших світових криз, шокуючі подробиці проведення антиєврейської кампанії та впровадження системи концентраційних таборів, а також причини поразки Німеччини у Другій світовій війні. Сповідь розчарованого і підданого гонінням Тіссена зробила неоціненний внесок у викриття націоналсоціалістичного режиму і підвела підсумки жорстокого ідеологічного експерименту над німецьким народом.

**Я Фріц Тіссен
заплатив
Гітлеру**

**СПОВІДЬ
НІМЕЦЬКОГО
МАГНАТА
1939-1945**

Видавництво
«К Н Т»
Київ — 2025

УДК 94"1939/45"

Т 44

Fritz Thyssen
I PAID HITLER

Переклад українською — *Оксана Ткаченко*

Тіссен Фріц

Т 44 Я заплатив Гітлеру. Сповідь німецького магната. 1939–1945 / Фріц Тіссен. — Київ: Видавництво «КНТ», 2025. — 286 с.

ISBN 978-966-370-229-2

У мемуарах Фріца Тіссена розкрито основні механізми однієї з найпарадоксальніших світових криз, шокуючі подробиці проведення антиєврейської кампанії та впровадження системи концентраційних таборів, а також причини поразки Німеччини у Другій світовій війні. Сповідь розчарованого і підданого гонінням Тіссена зробила неоціненний внесок у викриття націонал-соціалістичного режиму і підвела підсумки жорстокого ідеологічного експерименту над німецьким народом.

ISBN 978-966-370-229-2

© Фріц Тіссен, 2025.
© Видавництво «КНТ», 2025.

Передмова видавця

Ця незвичайна книга має незвичайну історію, і розповісти її необхідно.

Коли у вересні 1939 року вибухнула Друга світова війна, великий німецький промисловець Фріц Тіссен втік з Німеччини до Швейцарії. Майже всі світові газети, журнали, агентства преси та видавці відразу ж спробували придбати його спогади або, принаймні, правдиву історію його розриву з Гітлером і втечі з нацистської Німеччини.

Історія людини, яка відіграла величезну роль у німецькій промисловості, запеклого націоналіста, який організував пасивний опір у Рурі в 1923 році; людини, яка понад п'ятнадцять років підтримувала Гітлера і фінансувала його рух, сприяла приходу нацистів до влади, — це одна з найнезвичайніших історій світових криз. Тіссен вірив, що саме нацисти зможуть врятувати його країну від більшовизму, а вони в кінці кінців конфіскували все його майно.

Я сам брав участь у запеклій боротьбі видавців за мемуари Тіссена, і так сталося, що переміг. Я повинен розповісти, чому я переміг і яким чином.

Останні десять років я очолював міжнародне агентство преси Кооперейшн. Метою цієї організації було об'єднання провідних державних діячів різних країн і публікація їх поглядів на стан справ у всьому світі. Першими почали співпрацювати з нами лорд Сесіл, сер Остін Чемберлен, Артур Хендерсон, Поль Пенлеве, Луї Лушер, Анрі де Жувенель та деякі інші.

У довоєнні роки організація розросталася і стала мало не монополістом у володінні ексклюзивними правами на статті близько сотні провідних світових лідерів, таких як Вінстон Черчилль, Ентоні Іден, Альфред Дафф Купер, лорд Семюель, Еттли, Х'ю Далтон, Поль Рено, Едуард Ерріо, Леон Блюм, П. – Е. Фланден, Івон Дельбос, та багатьох інших державних діячів Англії, Франції, Іспанії, Бельгії, Скандинавії та Балканських держав.

Статті майже щодня друкувалися по всьому світу у випусках близько чотирьохсот газет у сімдесяти країнах. Американські читачі, можливо, пам'ятають ці статті, які до війни публікувалися на всій території США групою з понад двадцяти провідних незалежних газет на чолі з нью-йоркською «Геральд трибюн».

Я намагався висвітлювати всі суперечливі точки зору, що існували в Європі, і часто публікував статті фашистського діяча Вірджиніо Гаїда, але ніколи не друкував нацистські статті. Насправді, у міру наростання кризи, політика моєї організації набувала все більш відкритого антинацистського характеру і, ймовірно, була єдиною на Європейському континенті структурою такого роду, яка боролася з нацистським впливом і пропагандистським апаратом Геббельса. Мабуть, ці публікації мали певний вплив на громадську думку, бо одного разу сам Гітлер віддав мені належне, істерично викрикнувши у своїй першій після Мюнхенської угоди промові в Саарбрюккені, що «необхідно зупинити цю пропаганду Черчилля, Ідена і Даффа Купера...».

Я зобов'язаний згадати про це, оскільки у зв'язку з мемуарами Тіссена мені доведеться зробити кілька заяв, які за даних обставин можуть бути доведені лише моєю минулою діяльністю.

Прибувши до Локарно, Тіссен не міг погодитися на жодне прохання про публікацію, оскільки дав слово честі швейцарському уряду утримуватися від будь-яких заяв або публікацій, поки перебуває на швейцарській території. Отже, я розумів, що марно зустрічатися з ним особисто, і спробував встановити з ним зв'язок через своїх друзів. Ці спроби не увінчалися успіхом. У березні 1940 року Тіссен виїхав зі Швейцарії до Брюсселя, щоб зустрітися з помираючою матір'ю, і я дізнався, що з Брюсселя він вирушить до Парижа.

3 квітня в мій паризький офіс зателефонували з редакції лондонської «Санді експрес» і паризької «Парі суар», з якими я давно співпрацював. Мені повідомили, що вони з усіх сил намагаються роздобути історію містера Тіссена, але не можуть до нього підібратися, і запитали, чи не можу я чимось їм допомогти.

Я негайно вирушив до Поля Рено, прем'єр-міністра і міністра закордонних справ Франції. Я пояснив йому політичну важливість мемуарів Тіссена, і він беззастережно погодився зі мною. Тепер залишалося переконати Тіссена написати мемуари і якнайшвидше опублікувати їх. Я сказав Рено, що знаю людину, яка могла б представити мене Тіссену і, можливо, переконати його довірити мені публікацію мемуарів. На жаль, ця людина, друг Тіссена, перебувала в Лондоні і – через цензуру та заборону міжнародних телефонних переговорів – було надзвичайно складно зв'язати її з Тіссеном. Рено доручив одному зі своїх аташе допомогти мені і дозволив зв'язатися з французьким посольством у Лондоні по телефонній лінії міністерства закордонних справ.

Я провів надзвичайно драматичний день і майже всю ніч у кімнаті аташе на набережній д'Орсе. З кабінету Рено

я вийшов майже в той самий час, коли відправлявся експрес Париж – Брюссель, на якому залишав Брюссель Тіссен. Оскільки ми не знали, де Тіссен збирався зупинитися в Парижі, розшукову поліцію зобов'язали доповідати про його пересування. Кожні пів години ми отримували повідомлення: «Тіссен перетнув кордон...», «Тіссен проїхав Сен-Кантен...», «Тіссен прибув на Північний вокзал...» і, нарешті, «Мсьє і мадам Тіссен прибули в готель «Кріон»...».

Я відразу ж спробував організувати телефонний зв'язок між Тіссеном і нашим спільним другом у Лондоні, але це вдалося лише майже через добу. Зрештою вони обидва опинилися біля телефонів і проговорили близько пів години по офіційній телефонній лінії французького міністерства закордонних справ без будь-якої цензури. Наступного дня я отримав від Тіссена записку із запрошенням відвідати його в «Крійоні».

Наша перша, дуже сердечна зустріч тривала майже дві години. Тіссен сказав, що готовий негайно опублікувати свої листи, надіслані Гітлеру, Герінгу та іншим офіційним особам після його розриву з нацистами, і ті, в яких він пояснював, чому покинув Німеччину. Насправді він уже надіслав ці листи одному своєму другові в Америку для опублікування. Тіссен сказав, що був би радий, якби ці листи також опублікували в Англії, Франції та в якомога більшій кількості країн, але на даний момент більше нічого публікувати не хотів би.

Поки Тіссен залишався в Парижі, я бачився з ним щодня і якось прямо запитав його: «Ви хочете допомогти нам знищити Гітлера чи ні?» Оскільки він відповів категоричним «Так», я спробував переконати його в тому, що його думка і всі документи, які він має, матимуть максимальний вплив, якщо будуть оприлюднені під час війни, а не після. Після тре-

тьої або четвертої розмови він почав розуміти, що в розпал війни проти гітлеризму марно мати потужну зброю і не користуватися нею негайно.

Зважившись написати спогади, Тіссен прагнув зробити це якомога швидше, а свої листи захотів опублікувати ще до завершення книги. Ці листи з'явилися в американському журналі «Лайф» 29 квітня 1940 року. Одночасно вони були опубліковані в лондонській «Санді експрес» і французькій «Парі суар».

Тіссену терміново знадобилися деякі документи, залишені ним у сховищах одного з банків Люцерни в Швейцарії. Я обговорив це питання в міністерстві закордонних справ, і до Люцерни було відправлено спеціального дипломатичного кур'єра з завданням привезти документи до Франції. Провівши тиждень у Парижі, Тіссен з дружиною виїхали до Монте-Карло. Через чотири дні зі Швейцарії привезли документи, і я вирушив на Рив'єру зі своїм секретарем і співробітником, який мав допомогти Тіссену в роботі над книгою. У Монте-Карло Тіссен оселився в «Отель де Пари». Свого співробітника я розмістив поруч, в готелі «Бо Ріваж», а щоб уникнути уваги незліченних італійських шпигунів, якими кишла та місцевість, зупинився за десять миль від «Бо Ріваж» в «Гранд-готелі» на мисі Ферра, одному з найтихіших і найчарівніших куточків Рів'єри. У готелі було лише кілька гостей, серед них сер Невіл Хендерсон, колишній британський посол у Німеччині, який на той час щойно закінчив книгу про провал своєї місії в Берліні. Поруч з готелем знаходилася вілла колишнього прем'єра Фландена, якого я часто бачив під час свого перебування на мисі Ферра. Його дуже цікавило, чому Тіссен став таким зятим ворогом Гітлера.

На Рів'єрі я провів майже три тижні, працюючи з Тіссеном день і ніч. Зазвичай він починав роботу близько пів на

десяту ранку і без перерви диктував години три. Диктував він дуже швидко німецькою і частково досить швидко французькою, перескакуючи з одного предмета на інший. Відомості вивалилися з нього: він немов не знав, як швидше позбутися їх. О першій годині дня, під час другого сніданку, ми продовжували роботу в тривалих бесідах. Все, що було продиктовано вранці, вдень роздруковувалося і подавалося Тіссену ввечері. Він дуже ретельно, по два-три рази, коригував кожну сторінку і, зрештою, схвалював окремі розділи.

У період нашої співпраці в Монте-Карло Тіссен справив на мене несподіване враження. Раніше я ніколи не зустрічався з Тіссеном, і він виявився повною протилежністю створеному в моїй уяві образу сталевого короля, провідного виробника озброєння і людини, яка пов'язала свою долю з нацизмом. Переді мною був чарівний літній джентльмен, надзвичайно дотепний, з приголомшливим почуттям гумору. Він любив хорошу їжу, вишукані вина, і наші зустрічі рідко тривали менше трьох годин. Я водив його по всіх знаменитих ресторанах Рів'єри: в «Шато Мадрид» високо в горах, в «Бонн Оберж» поблизу Антіба, «Коломб д'Ор» в романтичному Сен-Полі і в багато інших, що славилися своєю чудовою кухнею. Жоден з нацистських лідерів не уникнув його принизливих характеристик, як і дуже небагато хто з його колег-промисловців. Він розповів десятки історій про особисте життя німецьких лідерів, які, на жаль, неможливо опублікувати в цій книзі.

Говорячи про серйозні проблеми та особистий досвід, він майже щодня переривав монолог і бив себе кулаком по лобі, вигукуючи: «Ein Dummkopf war ich!.. Ein Dummkopf war ich!..» (Яким же ідіотом я був!.. Яким же ідіотом я був!..) Потім він висловлював надію на якнайшвидше видання своєї книги в

Америці і неодноразово повторював: «Я дуже хочу розповісти американським промисловцям про свій життєвий досвід».

У мене склалося чітке враження, що його почуття до Гітлера були не просто щирими, але й глибоко щирими. Тіссен відповідав на всі мої запитання, розповідав все, що знав, за одним винятком: він не бажав говорити про свій точний внесок у нацизм, хоча зізнався, що десь у безпечному місці зберігає документи на всі суми, витрачені на нацистів. Мені не терпілося дістати фотокопії розписок і квитанцій для ілюстрації цієї книги, але він не хотів говорити мені про їх місцезнаходження.

10 травня о восьмій годині ранку я увімкнув радіо і почув голос французького міністра інформації Фроссара: на світанку німецька армія порушила кордони Голландії, Бельгії та Люксембургу – війна на Заході почалася. О 10-й ранку я повідомив ці новини Тіссену. Він відреагував дуже своєрідно, зблід, не хотів вірити, сказав, що точно знає: німецький Генеральний штаб завжди був проти наступу на Заході, і єдине пояснення він бачить у тому, що таким чином вище армійське командування прагне позбутися нацистів, штовхаючи їх до неминучої поразки. Тіссен заявив, що, точно знаючи обсяги виробництва важкої німецької промисловості, дефіцит певних видів сировини, погану якість сталі, що використовується в деяких галузях військової промисловості, він упевнений в тому, що Німеччина ніяк не може перемогти в цій війні. Я так і не зміг зрозуміти, чи пояснювався вражаючий успіх Німеччини виключно слабкістю французької армії або надзвичайною геніальністю нацистських військових діячів, які зуміли приховати справжній стан справ у військовій промисловості навіть від голови сталеливарного концерну.

До кінця травня ми майже завершили роботу. Тіссен закінчив, відкоригував і схвалив до видання більше половини книги. Решту розділів він надиктував, але необхідно було перевірити деякі дати і факти, що було неможливо зробити в Монте-Карло. Тому я повернувся до Парижа, чітко розуміючи, що десь на початку червня доведеться повернутися до Монте-Карло, щоб отримати готову до негайного видання книгу.

Коли я приїхав до Парижа, німецька армія вже прорвалася до Седану. Що сталося протягом наступних днів і яким було життя в Парижі в той період, знають усі. З кожною годиною ситуація ставала все небезпечнішою; не було сенсу думати про нову поїздку до Монте-Карло, не знаючи, чи зупинять німецьку армію і чи зможемо ми втекти з Парижа.

Вночі 11 червня я виїхав на автомобілі з Парижа і після неймовірної чотирнадцятигодинної поїздки в умовах, описаних у багатьох книгах, прибув до Туру. Я взяв із собою дуже мало особистих речей, але з собою були мемуари Тіссена. Два дні по тому я знову був у дорозі, їхав до Бордо, а після капітуляції Франції на англійському есмінці покинув її береги. У морі я пересів на британське торгове судно, яке доставило мене до Англії. Автомобіль і більшу частину речей, вивезених з Парижа, я залишив у гавані Бордо, але зумів врятувати рукопис Тіссена.

У Лондоні друзі-політики, редактори газет і видавці переконували мене видати книгу Тіссена, але я вважав, що не маю на це права, нічого не знаючи про його долю, не знаючи, чи знайшов він безпечний притулок. Місяцями я намагався натрапити на його слід, але достовірна інформація була недосяжна. За деякими джерелами, він втік до Америки, за іншими – все ще перебував на Рів'єрі, за третіми – переданий

французами до гестапо. У такій ситуації я не міг опублікувати жодного розділу з його мемуарів.

З Англії до Сполучених Штатів я повернувся в лютому 1941 року, сподіваючись, що зможу з'ясувати, що ж сталося з Тіссеном і де він знаходиться. На жаль, ніхто не знав нічого, крім того, що він напевно в руках гестапо, інакше його родичі в Південній Америці або його друзі в США отримали б від нього хоча б одну звістку за цілий рік. Мені довелося змиритися з тим, що він, швидше за все, перебуває в концентраційному таборі. Багато місяців мені здавалося, що в таких обставинах цю книгу не можна видавати, бо її публікація майже напевно спричинить страту Тіссена.

Я хочу чітко визначити свою позицію і уникнути будь-яких непорозумінь. Я не збирався захищати Тіссена. Я завжди розумів, що він був одним з тих людей, хто більше за інших сприяв піднесенню Гітлера і приходу до влади в Німеччині націонал-соціалістів. Я також знав, що він, ймовірно, ніс максимальну відповідальність за те, що Німеччина зірвала конференцію з роззброєння і що він і його друзі, мабуть, навіть більше за Гітлера винні в стражданнях, які нацисти обрушили на світ. Близько двадцяти років Фріц Тіссен грав у дуже велику і дуже небезпечну політичну гру, і я ні в якому разі не вірю, що перед вищим судом історії його визнання «Яким же ідіотом я був» послужило б достатнім доказом для його виправдання.

Однак я не мав ніякого відношення до того Тіссена. Я зустрівся з ним, коли він був вигнанцем. Я уклав з ним угоду, як видавець з автором, і був переконаний: я не маю права публікувати його мемуари, поки не буду абсолютно впевнений, що він вільний або мертвий.

Але місяць минав за місяцем, війна затягувалася, все більше і більше людей, громадських діячів і видавців, намагалися переконати мене в тому, що тут немає місця особистим почуттям, що цей рукопис є надто важливим політичним і історичним документом, що я не маю права відмовлятися від його видання. Вони наголошували, що якщо Тіссена дійсно відправили до концтабору, то він майже напевно мертвий, а якщо й живий, то ніщо його не врятує. Якщо він розділив долю інших ворогів нацизму, ув'язнених у концтабір, то напевно сподівався на те, що його мемуари будуть опубліковані, оскільки це єдина зброя, якою він міг завдати удару у відповідь Гітлеру. І як би не склалася його доля, її не можна брати до уваги в той момент, коли вільні народи світу ведуть відчайдушну боротьбу з гітлеризмом і коли публікація цього унікального документа може дати необхідну інформацію демократичним країнам і допомогти їм своєчасними діями запобігти розповзанню нацизму по Західній півкулі.

Після чотирнадцяти місяців сумнівів і вагань я врешті-решт дійшов висновку, що цю книгу не можна далі приховувати від суспільства. Тепер я переконаний, що якщо Тіссен перебуває в концтаборі і якщо він ще живий, подальше відтермінування видання його мемуарів жодним чином його не врятує. Навпаки, я навіть вірю і сподіваюся, що ця публікація принесе йому деяке задоволення.

І крім можливого впливу цього видання на його долю, ми повинні пам'ятати, що залучені в боротьбу не на життя, а на смерть з гітлеризмом, і для нас правильним є все, що може завдати шкоди Гітлеру. Я вважаю, що ми не повинні проявляти слабкість і піддаватися випробуваному і жахливому гестапівському шантажу, що паралізує дії вільних людей, друзів і родичів яких катують у концтаборах. Я вважаю, що ми повин-

ні набратися сил, щоб принести в жертву тих, хто перебуває в руках гестапо, як би близькими вони не були особисто нам, і, незважаючи ні на що, продовжувати боротьбу. Ми ніколи не зможемо зруйнувати цю жахливу систему людського рабства, якщо у війні з нею дозволимо собі керуватися не холодним розумом, а почуттями.

Напад Гітлера на Росію поклав кінець моїм сумнівам і надав мені вирішальний аргумент у рішенні видати цю книгу. Відразу ж після початку російсько-німецької війни багато вищих державних діячів заговорили про те, що Гітлер повернувся до своєї колишньої програми і він – та людина, якій судилося врятувати нас від комунізму. Саме проти цієї величезної недооцінки нацизму хотів застерегти світ Фріц Тіссен, саме тому він вирішив поділитися зі вільними націями своїм особистим досвідом. Доля Фріца Тіссена, високопоставленого німецького націоналіста, наймогутнішого німецького промисловця і відданого католика, – яскравий приклад того, як Гітлер захищає патріотів, промисловців і християн від комунізму.

Емері Ревес, президент
Cooperation Publishing Co., Inc.

Передмова автора, вся частина I, розділи 1, 2 і 3 частини II, розділи 3, 5, 6 і 7 частини III і розділ 3 частини IV були переглянуті, виправлені і остаточно схвалені для видання Фріцем Тісеном.

Решта розділів були ним продиктовані, але не виправлені або переглянуті. Деякі з цих розділів містять повтори; деякі параграфи знаходяться не в належному місці. Було б легко відредагувати ці розділи і уникнути недоречностей дея-

ких розділів, проте ми вирішили зберегти їх у тому вигляді, в якому вони були залишені Тіссеном.

Там, де цього не можна було уникнути, ми додали посилання, щоб прояснити деякі проблеми і обставини, проте весь цей додатковий матеріал позначений або як «Примітка видавця», або як «Історичне посилання».

В кінці книги також розміщено ряд біографічних довідок про основних персонажів, згаданих Тіссеном.

E. P.

Зміст

Передмова видавця.....	3
Передмова автора.....	15
Частина перша	
Мій розрив з гітлерівською Німеччиною	21
Розділ 1	
Моя втеча з Німеччини	21
Розділ 2	
Остаточний розрив з Гітлером	32
Розділ 3	
Кінець однієї політичної помилки	49
Частина друга	
Шлях до Третього Рейху	62
Розділ 1	
Поразка і революція	62
Розділ 2	
Національне приниження	74
Розділ 3	
Моя перша зустріч з Гітлером	93
Розділ 4	
Боротьба з планом Янга	101
Розділ 5	
Мої особисті та фінансові відносини з нацистською партією....	110
Розділ 6	
Шлях нацистів до влади	118

Частина третя

Мої враження про Гітлера і нацистський режим .. 128

Розділ 1

Спроби співпраці з нацистами..... 128

Розділ 2

Нацистська економіка після перехідного періоду..... 141

Розділ 3

Шахрайська нацистська економіка..... 149

Розділ 4

Адольф Гітлер зазнав поразки..... 166

Розділ 5

Організоване хабарництво нацистів 175

Розділ 6

Антиєврейська кампанія і концентраційні табори..... 191

Розділ 7

Католицьке питання 204

Частина четверта

Німеччина і майбутнє світу 225

Розділ 1

Шахрайські нацистські фінанси 225

Розділ 2

Німеччина у війні: тріщини в її броні 238

Розділ 3

Місце двох Німеччин в Об'єднаній Європі 249

Додаток 261

Примітки..... 280

ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Фріц ТІССЕН

Я ЗАПЛАТИВ ГІТЛЕРУ СПОВІДЬ НІМЕЦЬКОГО МАГНАТА 1939—1945

Переклад українською — *Оксана Ткаченко*

Підписано до друку 18.06.2025 р. Формат 60х84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 18,0. Тираж 300 прим.

ТОВ «КНТ»

Свідोцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 581 від 03.08.2001 р.

Перейти на сайт →